

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2014. gada 6. novembrī

lietā Nr. 2013-20-03

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Kaspars Balodis, Kristīne Krūma, Uldis Ķinis, Gunārs Kusiņš un Sanita Osipova,

pēc Ulda Kaldovska konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2014. gada 7. oktobrī tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Rīgas domes 2008. gada 8. jūlija saistošo noteikumu Nr. 125 „Rīgas pilsētas teritorijas kopšanas un būvju uzturēšanas noteikumi” 4.3. un 4.4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Rīgas dome saskaņā ar likuma „Par pašvaldībām” 43. panta pirmās daļas 5. un 6. punktu 2008. gada 8. jūlijā izdeva saistošos noteikumus Nr. 125 „Rīgas pilsētas teritorijas kopšanas un būvju uzturēšanas noteikumi” (turpmāk – Saistošie noteikumi Nr. 125), kuri 2008. gada 6. augustā tika publicēti laikrakstā „Latvijas Vēstnesis”. Saistošie noteikumi Nr. 125 stājās spēkā 2008. gada 6. novembrī. Tie citastarp nosaka kārtību, kādā kopjamas piegulošās teritorijas. Saskaņā ar minēto noteikumu 1.11. punktu piegulošā teritorija ir īpašumam piegulošās publiskā lietošanā esošās gājēju ietves,

izņemot sabiedriskā transporta pieturvietas, grāvji, caurtekas vai zālieni līdz brauktuves malai.

Saistošo noteikumu Nr. 125 4.3. un 4.4. punkts to sākotnējā redakcijā noteica:

„Komerksabiedrības atbilstoši noslēgtajam līgumam, dzīvokļu īpašnieku sabiedrības, namīpašumu, zemesgabalu un citu teritoriju īpašnieki, valdītāji, pārvaldnieki – pilnvarnieki, lietotāji – nomnieki nodrošina:

[..]

4.3. piegulošās teritorijas kopšanu (zālienu nopļaušanu, ietves tīrīšanu un atkritumu savākšanu);

4.4. gājēju ietvju, izņemot sabiedriskā transporta pieturvietas, attīrīšanu no sniega un ledus līdz ietves segumam, pretslīdes materiāla kaisīšanu, kā arī pagalma celiņu tīrīšanu un kaisīšanu katru dienu līdz plkst. 8.00 un, ja nepieciešams, visas dienas laikā;

[..].”

Ar Rīgas domes 2011. gada 29. marta saistošajiem noteikumiem Nr. 117 „Grozījumi Rīgas domes 2008. gada 8. jūlija saistošajos noteikumos Nr. 125 „Rīgas pilsētas teritorijas kopšanas un būvju uzturēšanas noteikumi”” Saistošo noteikumu Nr. 125 4.3. un 4.4. punkts izteikts jaunā redakcijā, proti:

„4.3. piegulošās teritorijas kopšanu (zālienu nopļaušanu, ietves tīrīšanu, atkritumu savākšanu un izvešanu);

„4.4. nekustamā īpašuma un piegulošajā teritorijā esošo gājēju ietvju, izņemot sabiedriskā transporta pieturvietas, attīrīšanu no sniega un ledus līdz ietves segumam, pretslīdes materiāla kaisīšanu, kā arī pagalma celiņu tīrīšanu un kaisīšanu katru dienu līdz plkst. 8.00 un, ja nepieciešams, visas dienas laikā, pieļaujama sniega vaļņu veidošana, ja tas netraucē gājēju kustībai pa ietvēm un tiek ievēroti šo saistošo noteikumu 13.² punkta nosacījumi;” (turpmāk – apstrīdētās normas).

2. Pieteikuma iesniedzējs – Uldis Kaldovskis (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105. pantam. Īpašniekam uzliktais pienākums kopt un tīrīt viņa nekustamajam īpašumam piegulošo publiskā lietošanā esošo teritoriju (turpmāk arī – piegulošā teritorija) neesot noteikts ar likumu. Turklāt šis pamattiesību ierobežojums neatbilstot samērīguma

principam. Pieteikumā lūgts atzīt apstrīdētās normas par spēkā neesošām no to pieņemšanas brīža.

2.1. Pieteikuma iesniedzējam kopš 2002. gada marta piederot nekustamais īpašums Rīgā, zemesgabala kopējā platība esot 766 m². Savukārt tam piegulošās teritorijas platība esot 680 m². To veidojot ietves platība – 140 m² – un zaļās zonas platība – 540 m². Saskaņā ar apstrīdētajām normām Pieteikuma iesniedzējam esot pienākums kopt un tīrīt viņa nekustamajam īpašumam piegulošo teritoriju. Par šā pienākuma neizpildi Pieteikuma iesniedzējam vairākkārt uzlikts naudas sods. Visās administratīvo pārkāpumu lietās Pieteikuma iesniedzējs vērsies vispārējās jurisdikcijas tiesā, lai aizstāvētu savas tiesības. Divās no šīm lietām pieņemti pēdējās institūcijas nolēmumi, kuri stājušies spēkā attiecīgi 2013. gada 11. oktobrī un 2014. gada 25. aprīlī.

Apstrīdētajās normās noteiktā pienākuma uzlikšanas vienīgais kritērijs esot personas īpašuma tiesības un tās nekustamā īpašuma ģeogrāfiskais izvietojums. Pieteikuma iesniedzējs nespējot nodrošināt tik lielas piegulošās teritorijas sakopšanu vairāku iemeslu dēļ. Viņš bieži dodoties komandējumos, un viņa rīcībā neesot pietiekamu tehnisko līdzekļu.

2.2. Likumā „Par pašvaldībām” esot noteiktas pašvaldības tiesības noteikt kārtību, kādā kopjamas un uzturamas piegulošās teritorijas. Taču tas neparedzot pašvaldībai tiesības saistošajos noteikumos ietvert īpašuma tiesību ierobežojumu. Jēdzienā „likums” likumdevējs neesot ietvēris tādu tiesību aktu kā pašvaldības saistošie noteikumi. Līdz ar to apstrīdētās normas neatbilstot likumdevēja noteiktā deleģējuma mērķim.

2.3. Apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis esot aizsargāt citu personu tiesības dzīvot sakoptā vidē. Taču apstrīdētās normas neatbilstot samērīguma principam, jo minēto leģitīmo mērķi varot sasniegt ar citiem līdzekļiem, kas mazāk ierobežotu personas tiesības.

Saskaņā ar Rīgas domes 2012. gada 18. decembra saistošajiem noteikumiem Nr. 196 „Par Rīgas pilsētas pašvaldības 2013. gada budžetu” pašvaldības budžetā esot paredzēti līdzekļi pašvaldības teritorijas kopšanai.

Viens no pašvaldības budžeta līdzekļu avotiem esot iedzīvotāju ienākuma nodokļa un nekustamā īpašuma nodokļa maksājumi. Valstī iedibinātā nodokļu un nodevu sistēma nodrošinot pašvaldībām finanšu līdzekļus, kas izlietojami arī vides sakopšanai un labiekārtošanai. Nekustamo īpašumu īpašnieki, tostarp Pieteikuma iesniedzējs, jau piedaloties pašvaldības autonomās funkcijas nodrošināšanā, jo maksājot nekustamā īpašuma nodokli. Piemēram, 2013. gadā

Pieteikuma iesniedzējs esot samaksājis nekustamā īpašuma nodokli 275,85 latu apmērā. Pēc Pieteikuma iesniedzēja veiktajiem aprēķiniem, pašvaldības izdevumi par viņa īpašumam piegulošās teritorijas sakopšanu būtu apmēram 23 *euro* gadā. Līdz ar to pašvaldības budžeta līdzekļus vajagot novirzīt nekustamajiem īpašumiem piegulošo teritoriju kopšanai.

Turklāt no Ceļu satiksmes likuma 1. panta 3. punktā lietotā jēdziena „ceļš” legāļdefinīcijas izrietot tas, ka jēdziens „iela” ietver arī brauktuvi un ietvi kā atsevišķus labiekārtojuma elementus. Līdz ar to pašvaldības autonomajā funkcijā ietilpstot pienākums gādāt arī par ietvju uzturēšanu.

2.4. Labums, ko sabiedrība gūstot no apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma, esot būtiski mazāks par indivīda tiesībām un interesēm nodarīto zaudējumu. Turklāt Rīgas dome, izdodot un piemērojot apstrīdētās normas, neesot ievērojusi Satversmes tiesas 2004. gada 21. maija spriedumā lietā Nr. 2003-23-01 (turpmāk – Spriedums lietā Nr. 2003-23-01) izteiktās atziņas par privātpersonām uzliktā pienākuma samērīgumu.

Apstrīdētajās normās noteiktais pienākums neesot samērīgs, jo attiecoties uz piegulošo teritoriju neierobežotā, proti, jebkādā platībā. Konkrētajā gadījumā piegulošās teritorijas platība esot gandrīz tikpat liela kā Pieteikuma iesniedzēja īpašumā esošā zemesgabala platība.

Pašvaldības finanšu ietaupījums, kas rodoties, tai nenodrošinot centralizētu īpašumiem piegulošo teritoriju kopšanu, neesot salīdzināms ar Pieteikuma iesniedzēja izdevumiem attiecīgās piegulošās teritorijas kopšanai. Turklāt neesot adekvāti paredzēt administratīvo atbildību par apstrīdētajās normās noteiktā pienākuma neievērošanu.

Pašvaldībai, īstenojot tai likumā noteikto deleģējumu, esot pastāvīgi jāizvērtē personām uzliktā pienākuma veikšanas kārtība un apjoms, lai tas būtu samērīgs. Katru gadījumu esot nepieciešams izvērtēt individuāli, ievērojot īpašuma formu, īpašnieka iespējas, kā arī citus pamatotus iemeslus, kas neļauj īpašniekam pildīt apstrīdētajās normās noteikto pienākumu. Apstrīdētajās normās tas neesot ņemts vērā.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdētās normas, – **Rīgas dome** – atbildes rakstā un papildu paskaidrojumos norāda, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 105. pantam.

3.1. Īpašnieku pienākums kopt un tīrīt viņu īpašumam piegulošo teritoriju esot īpašuma tiesību ierobežojums, kas Rīgā pastāvēt jau ilgu laiku.

Pašvaldības esot tiesīgas uz likumā piešķirta pilnvarojuma pamata noteikt īpašuma tiesību ierobežojumu, izdodot ārējus normatīvos aktus – saistošos noteikumus. Šāds pilnvarojums esot ietverts likuma „Par pašvaldībām” 43. panta pirmās daļas 5. un 6. punktā. Līdz ar to pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu.

Apstrīdētajās normās noteiktais īpašuma tiesību ierobežojums atbilstot sabiedrības interesēm. Tā mērķis esot nodrošināt pilsētvides sakoptību, kā arī gājēju drošību, tiem pārvietojoties pa ietvēm.

3.2. Pēc Rīgas domes ieskata, piegulošās teritorijas kopšana ir tieši saistīta ar īpašuma lietošanu, uzturēšanu un pārvaldīšanu. Līdz ar to piegulošās teritorijas sakopšana atbilstot arī īpašnieka interesēm.

Ja Rīgas pilsētas pašvaldība censtos par saviem līdzekļiem nodrošināt visu publisko teritoriju kopšanu, tai nebūtu iespējams šo uzdevumu pildīt sistemātiski un vienlaikus visā administratīvajā teritorijā. Pašvaldība varot savu iespēju robežās risināt neatliekamus jautājumus, taču pastāvīgu, pienācīgu un vienlaicīgu visu publiskā lietošanā esošo teritoriju sakopšanu nodrošināt nespējot.

3.3. Piegulošās teritorijas robeža esot brauktuves mala. Ja pašvaldības saistošajos noteikumos attiecībā uz kopjamās teritorijas platību tiktu noteikti ierobežojumi, piemēram, metros no īpašuma robežas, tad praksē šāda robeža nereti ietu pa zāliena vai ietves vidu. Tik lielā pašvaldības administratīvajā teritorijā kā Rīga tādējādi tiktu apgrūtināta apstrīdēto normu mērķu sasniegšana.

Pienākums kopt un tīrīt īpašumam piegulošo publiskā lietošanā esošo teritoriju esot saistīts ar noteiktu teritoriju, nevis personu. Īpašnieks esot tiesīgs izvēlēties, kādā veidā tiek nodrošināta piegulošās teritorijas kopšana un kas to kopj. Persona, kura izvēlējusies kļūt par nekustama īpašuma īpašnieku, vienlaikus uzņemoties arī ar nekustamo īpašumu saistītos pienākumus. Ja persona šos pienākumus nespēj pildīt, tai esot jāizvērtē, vai tā vispār var būt nekustamā īpašuma īpašnieks.

Rīgas dome pauž arī viedokli, ka Ceļu satiksmes likuma normas ir attiecināmas uz ceļu satiksmes norisi un drošību, taču neesot piemērojamas, risinot jautājumu par piegulošo teritoriju kopšanu.

3.4. Rīgas dome piekrīt Pieteikuma iesniedzēja vērtējumam attiecībā uz viņa nekustamajam īpašumam piegulošās teritorijas platību, tomēr uzsver, ka

pašvaldības budžeta resursu esot par maz, lai varētu nodrošināt piegulošo teritoriju kopšanu Noteikumu Nr. 125 4. punktā minēto personu vietā.

Līdzekļi pašvaldības budžetā esot paredzēti tikai pašvaldības atbildībā esošo teritoriju (parku, skvēru un tiem piegulošo teritoriju, ielām piegulošo teritoriju, pašvaldības izpilddirekciju pārziņā esošo publisko teritoriju) kopšanai. Šo teritoriju kopšana regularitātes, darbu apjoma un specifikas ziņā būtiski atšķiroties no nekustamajiem īpašumiem piegulošo teritoriju kopšanas. Pašvaldībai ar pašreizējiem budžeta resursiem neesot iespējams nodrošināt pat visu tai piederošo publiskā lietošanā esošo teritoriju sakopšanu. Ja pašvaldībai būtu jākopj arī īpašniekiem piederošajiem nekustamajiem īpašumiem piegulošās teritorijas, pazeminātos publiskā lietošanā esošo teritoriju kopšanas kvalitāte.

3.5. Apstrīdētās normas neliedzot īpašniekam baudīt tiesības uz īpašumu, bet tikai paredzot priekšnoteikumus šo tiesību līdzsvarošanai ar sabiedrības tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē. Pēc Rīgas domes ieskata, katram nekustamā īpašuma īpašniekam ir jākopj savs īpašums un tajā ietilpstošā teritorija, tāpēc jebkura šāda īpašnieka rīcībā vajadzētu būt atbilstošiem resursiem arī viņa īpašumam piegulošās teritorijas kopšanai.

Lai gan apstrīdētās normas neparedz, ka būtu jāņem vērā personu tehniskās, fiziskās un finansiālās iespējas pildīt šajās normās noteikto pienākumu, tomēr Rīgas pilsētas pašvaldība 2012. gada decembrī esot aicinājusi Rīgas iedzīvotājus, kuri vecuma, slimības vai invaliditātes, vai citu objektīvu iemeslu dēļ nespēj pildīt tiem normatīvajos aktos uzlikto pienākumu – attīrīt no sniega un apledošanas nekustamajam īpašumam piegulošo teritoriju, vērsties pašvaldībā ar lūgumu palīdzēt.

4. Pieaicinātā persona – **Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija** (turpmāk – VARAM) – norāda, ka apstrīdētajās normās noteiktais pienākums atbilst Satversmes 105. pantam, taču esot jāapsver, kā nodrošināt samērīgumu starp personai uzlikto pienākumu un sasniedzamo mērķi – nodrošināt pilsētvides sakoptību.

4.1. Rīgas dome, izdodot un piemērojot apstrīdētās normas, neesot ievērojusi Spriedumā lietā Nr. 2003-23-01 izteiktās atziņas par privātpersonām uzliktā pienākuma samērīgumu. Pašvaldībai, uzliekot īpašniekam pienākumu kopt un tīrīt attiecīgajam īpašumam piegulošo teritoriju, būtu vienlaikus jāparedz arī atvieglojumi personām, kuras vecuma, veselības stāvokļa vai citu

objektīvu iemeslu dēļ nespēj minēto pienākumu izpildīt. VARAM neesot guvusi pārliecību par to, ka Rīgas dome, izstrādājot attiecīgo tiesisko regulējumu, būtu izvērtējusi savas iespējas noteikt īpašu kārtību minētajām personu grupām.

4.2. Pašvaldībai esot rīcības brīvība reglamentēt kārtību, kādā tā nodrošina likuma „Par pašvaldībām” 15. panta pirmās daļas 2. punktā noteikto pašvaldības autonomo funkciju – gādāt par savas teritorijas labiekārtošanu un sanitāro tīrību, tostarp ielu un ceļu uzturēšanu, taču šādai rīcības brīvībai esot noteiktas robežas.

Pašvaldība nevarot atteikties no pienākuma nodrošināt publiskā lietošanā esošās teritorijas sistemātisku kopšanu, turklāt nedrīkstot atteikšanos pamatot ar administratīvās teritorijas lielumu.

Pašvaldība apstrīdētajās normās noteikto pienākumu varot pildīt pati vai arī likt to pildīt īpašniekam. Taču pašvaldībai esot jāizvērtē šā pienākuma apjoms, lai tas būtu adekvāti sadalīts starp pašvaldību un privātpersonu. Tomēr VARAM norāda, ka īpašniekam izvirzītā prasība kopt un tīrīt tā īpašumam piegulošo teritoriju neatkarīgi no tās lieluma esot samērīga. Apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi nevarot sasniegt ar citiem, indivīda tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

5. Pieaicinātā persona – **Latvijas Republikas tiesībsargs** (turpmāk – Tiesībsargs) – norāda, ka apstrīdētās normas neatbilst samērīguma principam un līdz ar to arī Satversmes 105. pantam.

5.1. Apstrīdētajās normās ietvertais īpašuma tiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu un atbilstot sabiedrības interesēm. Proti, esot jānodrošina pilsētvides sakoptība, kā arī jānovērš personu veselības un dzīvības apdraudējums, kas varētu rasties piegulošo teritoriju nesakoptības dēļ.

Pašvaldības autonomā funkcija – gādāt par savas administratīvās teritorijas labiekārtošanu un sanitāro tīrību – ietverot arī ielu, ceļu un laukumu uzturēšanu. Tātad pašvaldības ar saistošo noteikumu palīdzību nodrošinot to, lai arī ietves un brauktuves būtu kārtībā un tiktu uzturētas noteiktā kvalitātē.

Ar apstrīdētajām normām leģitīmais mērķis tiek sasniegts, taču īpašniekam noteiktā pienākuma izpildei nākoties ieguldīt ne vien darbu, bet arī finanšu līdzekļus. Tāpēc pašvaldībai, uzliekot īpašniekam pienākumu kopt un

tīrīt viņa īpašumam piegulošo teritoriju, vajagot uzņemties līdzatbildību, piemēram, šim nolūkam paredzēt pašvaldības finansējumu.

Atbilstoši labas pārvaldības principam iestādei, apgrūtinot privātpersonas ar papildu pienākumu, esot obligāti jāņem vērā lietderības apsvērumi. Rīgas domei vajadzējis izvērtēt ar apstrīdētajām normām personām uzliktā pienākuma smagumu. Pašvaldība, nododot savas autonomās funkcijas izpildi iedzīvotājiem, neesot atbrīvota no šīs funkcijas izpildes finansēšanas. Pašvaldībai esot obligāts pienākums līdzdarboties publiskā lietošanā esošu piegulošo teritoriju uzkopšanā. Vietējai pašvaldībai visas tās kompetencē esošās funkcijas esot jāpilda pastāvīgi, pienācīgi un vienlaicīgi visā tās teritorijā.

5.2. Rīgas dome, izdodot un piemērojot apstrīdētās normas, neesot ievērojusi Spriedumā lietā Nr. 2003-23-01 izteiktās atziņas par privātpersonām uzliktā pienākuma samērīgumu.

Saistošajos noteikumos Nr. 125, citastarp apstrīdētajās normās, neesot paredzētas to personu kategorijas, kuras būtu atbrīvojamas no pienākuma kopt un tīrīt īpašumam piegulošo teritoriju. Turklāt Rīgas dome neesot paredzējusi atvieglojumus vai īpašus gadījumus, kad pašvaldība sniedz atbalstu īpašniekiem tiem uzliktā pienākuma izpildē.

Ja personai tiek uzlikti papildu pienākumi, kuru pildīšanai nepieciešami finanšu līdzekļi, un nekādi atvieglojumi noteiktām personu grupām nav paredzēti, tad samērīguma princips neesot ievērots. Par apstrīdēto normu neatbilstību samērīguma principam Tiesībsargs jau vairākkārt esot informējis Rīgas domi.

5.3. Tāpat Tiesībsargs norāda, ka neesot samērīgi uzlikt īpašniekam pienākumu kopt un tīrīt tā nekustamajam īpašumam piegulošo teritoriju neatkarīgi no tās lieluma. Savukārt pašvaldības administratīvās teritorijas lielums nevarot būt par attaisnojumu tam, ka pašvaldība nenodrošina visu publisko teritoriju sistemātisku kopšanu. Jau šobrīd dažas pašvaldības esot uzņēmušās kopt un tīrīt daļu no nekustamajiem īpašumiem piegulošajām teritorijām.

6. Pieaicinātā persona – **biedrība „Latvijas Pašvaldību savienība”** – uzskata, ka pašvaldībai ir rīcības brīvība noteikt kārtību, kādā tā nodrošina savu autonomo funkciju izpildi. Kaut arī Saistošajos noteikumos Nr. 125 neesot

noteikti atvieglojumi noteiktām personu grupām, tos esot iespējams saņemt citu pasākumu ietvaros, piemēram, pašvaldības sniegtās sociālās palīdzības veidā.

6.1. Piegulošās teritorijas platība varot būt atkarīga ne vien no apbūves īpatnībām, bet arī no nekustamā īpašuma lieluma un izvietojuma. Līdz ar to īpašumam piegulošās teritorijas lielums varot būt atšķirīgs dažādu apstākļu un iemeslu dēļ. Katrs gadījums, kad kopjamā piegulošā teritorija ir nesamērīgi liela, esot jāizvērtē individuāli, lai rastu atbilstošāko risinājumu.

Pašvaldībai esot pienākums sniegt atbalstu saviem iedzīvotājiem, kuri objektīvu apstākļu dēļ nespēj pildīt tiem uzliktos pienākumus, kā arī citās situācijās, kad atbalsts ir nepieciešams. Atbalstu pašvaldība varot sniegt dažādos veidos, piemēram, paredzot personām atvieglojumus teritorijas kopšanas noteikumos vai noteikumos par sociālās palīdzības sniegšanu. Atvieglojumu neesamība pati par sevi neradot īpašuma tiesību nesamērīgu ierobežojumu, jo pašvaldībai esot iespējas sniegt iedzīvotājiem palīdzību tad, ja tā tiek lūgta un tās sniegšanai ir objektīvs pamatojums.

6.2. Rīgas pilsētas pašvaldībai tās administratīvās teritorijas lieluma dēļ neesot iespēju nodrošināt vienlaicīgu, sistemātisku un operatīvu visu publiskā lietošanā esošo teritoriju sakopšanu. Administratīvās teritorijas lielums varot būt par iemeslu tam, ka pašvaldība nenodrošina visu publisko teritoriju kopšanu tieši resursu nepietiekamības dēļ.

Saskaņā ar biedrības „Latvijas Pašvaldību savienība” rīcībā esošo informāciju un veiktajiem provizoriskajiem aprēķiniem pašvaldībām papildu teritoriju (tikai ietvju, bet ne grāvju, caurteku un zālienu) kopšanai būtu nepieciešami aptuveni 27,5 miljoni *euro* gadā. Paredzot pašvaldībām pienākumu kopt un tīrīt namīpašumiem piegulošās publiskā lietošanā esošās teritorijas, tikšot samazināts pašvaldību ieguldījums komunālās infrastruktūras sakārtošanā, piemēram, ielu un trotuāru seguma atjaunošanā un komunikāciju izbūvē. Līdz ar to cietīšot namīpašnieki, jo samazināšoties namīpašumu tirgus vērtība, kā arī netikšot nodrošināts pienācīgs komunālo pakalpojumu līmenis.

7. Pieaicinātā persona – **Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektors Dr. iur. Edvīns Danovskis** – norāda, ka pašvaldība savas autonomās funkcijas pilda tiktāl, ciktāl to ļauj tās rīcībā esošie resursi, tostarp budžeta līdzekļi, taču esot pamatotas šaubas par to, vai apgrūtinājums, ko īpašniekam rada apstrīdētajās normās viņam noteikto pienākumu izpilde, ir samērojams ar sabiedrības ieguvumu.

7.1. Gājēju ietvju tīrīšana esot pašvaldības autonomā funkcija. Pašvaldība savas autonomās funkcijas ietvaros varot uzlikt pienākumus privātpersonām. Apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis esot sabiedrības labklājība, jo pilsētvidei jābūt sakoptai. Kaut arī apstrīdētās normas esot piemērotas leģitīmā mērķa sasniegšanai, pašvaldībai būtu jāpiedāvā īpašniekiem izvēles iespēja. Proti, īpašnieks drīkstētu pats uzņemties apstrīdētajās normās noteiktā pienākuma izpildi vai arī to uzticēt pašvaldībai. Otrajā gadījumā pašvaldība par attiecīgo pakalpojumu varētu prasīt maksu.

7.2. Apstrīdētajās normās noteiktais pienākums nopļaut zālienu, tīrīt ietvi, savākt un izvest atkritumus esot atbilstošs tiktāl, ciktāl ar piegulošo teritoriju tiek saprasta „sētmala”, proti, neliela josla gar nekustamā īpašuma robežu. Taču apstrīdētajās normās ar terminu „piegulošā teritorija” tiek saprasta jebkādas platības piegulošā teritorija līdz tuvējai brauktuvei. Šāds īpašniekam uzliktais aprūtinājums esot lielāks nekā sabiedrības ieguvums no attiecīgo teritoriju sakoptības.

Gājēju ietve esot publiski lietojama un parasti pašvaldībai piederoša teritorija. Tāpēc tās uzturēšana kārtībā esot visupirms pašvaldības uzdevums neatkarīgi no tā, vai līdzās atrodas citas personas īpašums un cik tālu tas ir no ietves. Neesot pieļaujams tik svarīgu pašvaldības pienākumu uzlikt īpašniekiem tādēļ vien, ka noteiktā attālumā no viņu īpašuma atrodas gājēju ietve un pašvaldība nespēj nodrošināt visu ietvju regulāru tīrīšanu.

Likuma „Par pašvaldībām” 43. panta pirmās daļas 6. punkts piešķirot pašvaldībai tiesības sanitārās tīrības nodrošināšanā un īpašumam piegulošās publiskā lietošanā esošās teritorijas kopšanā iesaistīt arī iedzīvotājus. Taču šīs normas jēgai neatbilstot tāda interpretācija, atbilstoši kurai pašvaldība varētu minēto pienākumu pilnībā pārliekt uz citām personām. Šāda interpretācija nesamērīgi ierobežotu īpašuma tiesības. Pienākuma izpildei nepieciešamo budžeta līdzekļu trūkums nedrīkstot būt par iemeslu tam, lai pašvaldība ar tās izdotajiem saistošajiem noteikumiem attiecīgo pienākumu uzliktu īpašniekiem.

7.3. Ja pašvaldības administratīvā teritorija ir liela, tad publiskā lietošanā esošo teritoriju kopšanai nepieciešami atbilstoši resursi. Resursu trūkums varot būt par attaisnojumu tam, kādēļ pašvaldība nenodrošina visu minēto teritoriju sistemātisku kopšanu. Būtiska nozīme tomēr esot piegulošās teritorijas platumam un nekustamā īpašuma izvietojumam. Ja īpašniekam ir pienākums kopt un tīrīt jebkādas platības zālienu starp īpašumu un brauktuvi, tad šāds pienākums esot acīmredzami nesamērīgs.

Likuma „Par pašvaldībām” 43. panta pirmās daļas 6. punktā ietvertais deleģējums jau pēc savas būtības prasot precizēt piegulošās teritorijas apjomu. Proti, likumdevēja piešķirtā deleģējuma samērīga piemērošana esot iespējama tikai tad, ja ar terminu „piegulošā teritorija” saprot šauru, konkrēti noteiktu un visiem īpašniekiem vienādu joslu ap nekustamo īpašumu.

Secinājumu daļa

8. Apstrīdētās normas noteic, ka komercsabiedrības atbilstoši noslēgtajam līgumam, dzīvokļu īpašnieku sabiedrības, namīpašumu, zemesgabalu un citu teritoriju īpašnieki, valdītāji, pārvaldnieki – pilnvarnieki, lietotāji – nomnieki (turpmāk visi kopā – īpašnieki) nodrošina piegulošo teritoriju kopšanu un tīrīšanu, t.i., zālienu nopļaušanu, ietves tīrīšanu, atkritumu savākšanu un izvešanu, turklāt īpašnieku pienākums ir nodrošināt viņu nekustamajā īpašumā un tam piegulošajā teritorijā gājēju ietvju attīrīšanu no sniega un ledus līdz ietves segumam, pretslīdes materiāla kaisīšanu, kā arī pagalma celiņu tīrīšanu un kaisīšanu katru dienu līdz plkst. 8.00.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežojums izpaužas tādējādi, ka apstrīdētās normas uzliek viņam kā nekustamā īpašuma īpašniekam pienākumu kopt un tīrīt savam īpašumam piegulošo teritoriju. No minētā pienākuma izpildes neviens neesot atbrīvots, un pašvaldība neesot paredzējusi atvieglojumus personām, kuras nespēj tām uzlikto pienākumu pildīt. Turklāt minētais pienākums esot nesamērīgs, jo konkrētajā gadījumā piegulošās teritorijas platība faktiski līdzinoties Pieteikuma iesniedzēja nekustamā īpašuma platībai (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 1. – 8. lpp.*).

Tāpēc Satversmes tiesai jāizvērtē, vai apstrīdētajās normās noteiktais piegulošās teritorijas kopšanas un tīrīšanas pienākums ir atzīstams par Satversmes 105. pantā nostiprināto pamattiesību ierobežojumu.

8.1. Tiesības uz īpašumu ir nostiprinātas Satversmes 105. pantā, kas noteic: „Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs neapšaubā apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 105. panta otrajam un ceturtajam teikumam.

Tāpēc izskatāmās lietas ietvaros vērtējama apstrīdēto normu atbilstība Satversmes 105. panta pirmajam un trešajam teikumam.

8.2. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ar „tiesībām uz īpašumu” saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 17.1. punktu*).

Satversmes 105. pants paredz, no vienas puses, valsts pienākumu veicināt un atbalstīt īpašuma tiesības, proti, pieņemt tādus likumus, kas nodrošinātu šo tiesību aizsardzību, taču – no otras puses – valstij ir arī tiesības noteiktā apjomā un kārtībā iejaukties īpašuma tiesību izmantošanā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 21. punktu*). Tātad Satversmes 105. pants paredz gan īpašuma tiesību netraucētu īstenošanu, gan arī valsts tiesības sabiedrības interesēs ierobežot īpašuma izmantošanu, tādējādi nosakot šo pamattiesību izmantošanas robežas (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-01-03 secinājumu daļu un 2009. gada 19. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-09-03 11.2. punktu*).

8.3. Pieteikuma iesniedzēja īpašumā ir zemesgabals un uz tā esošās būves – dzīvojamā ēka un palīgceltne (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 196. – 197. lpp.*). Nekustamais īpašums atrodas blakus divu ielu krustojumam. No katras ielas puses īpašumam piegulst teritorija, kuras kopšana un tīrīšana ir Pieteikuma iesniedzēja pienākums saskaņā ar apstrīdētajām normām (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 27. – 30. lpp.*).

Apstrīdētās normas neliedz Pieteikuma iesniedzējam valdīt un lietot viņam piederošo nekustamo īpašumu. Tāpat tās neierobežo viņa iespējas rīkoties ar nekustamo īpašumu pēc saviem ieskatiem, piemēram, atsavināt to citai personai. Tomēr apstrīdētās normas izvirza prasības, kas īpašniekiem, tostarp Pieteikuma iesniedzējam, ir saistošas tieši tāpēc, ka viņiem pieder nekustamais īpašums un līdzās tam atrodas piegulošā teritorija. Minētās prasības ir formulētas kā īpašnieka pienākums kopt un tīrīt īpašumam piegulošo teritoriju.

Apstrīdētās normas īpašniekam uzliek pienākumu, par kura izpildi īpašnieks ir atbildīgs neatkarīgi no tā, vai viņš pats kopj un tīra piegulošo teritoriju vai arī piesaista šim nolūkam citas personas. Apstrīdētajās normās noteiktais pienākums īpašniekam ir apgrūtinājums, jo tā izpilde ir saistīta ar fiziska darba ieguldījumu, laika patēriņu, nepieciešamo tehnisko līdzekļu iegādi un finansiāliem izdevumiem.

Satversmes tiesa, izvērtējot likuma „Par pašvaldībām” 43. panta pirmās daļas 6. punkta atbilstību Satversmes 106. pantam, jau atzinusi, ka īpašumam piegulošās publiskā lietošanā esošās teritorijas uzkopšana ir uzskatāma par pienākumu, ko uzliek īpašums (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 21. maija sprieduma lietā Nr. 2003-23-01 9. punktu*).

Tādējādi Satversmes 105. pantā noteiktās pamattiesības iespējams ierobežot, ne vien sašaurinot personas īpašuma tiesību apjomu, bet arī uzliekot personai noteiktus ar īpašumu saistītus pienākumus. Apstrīdētajās normās minētais pienākums gulstas uz ikvienu personu, kurai pieder nekustamais īpašums Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā un kuras īpašumam blakus atrodas piegulošā teritorija.

Pienākums kopt un tīrīt nekustamajam īpašumam piegulošo teritoriju ierobežo Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības uz īpašumu.

9. Lai izvērtētu Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitāti, jānoskaidro, vai tas ir noteikts ar likumu, vai tas ir noteikts leģitīma mērķa labad un vai tas atbilst samērīguma principam (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-01-01 22. punktu*).

9.1. Pieteikumā norādīts, ka apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar likumu, jo pašvaldībām neesot tiesību to saistošajos noteikumos ietvert īpašuma tiesību ierobežojumus. Tādējādi Rīgas dome neesot ievērojusi likumdevēja noteikto deleģējuma mērķi (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 1. – 8. lpp.*).

Satversmes tiesa vairākkārt norādījusi, ka tiesību normas pieņemšanas kārtības ievērošana ir tiesību normas spēkā esamības priekšnoteikums (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 10.4. punktu un 2008. gada 23. septembra sprieduma lietā Nr. 2008-01-03 14. punktu*).

Prasība, lai likumdevējs pats likumdošanas ceļā izšķirtu visus valsts dzīves jautājumus, mūsdienu sabiedrības komplicētajos dzīves apstākļos ir kļuvusi grūti īstenojama. Lai nodrošinātu efektīvāku valsts varas īstenošanu, ir pieļaujama atkāpe no prasības, ka likumdevējam visi jautājumi pilnībā jāizšķir pašam. Šī efektivitāte tiek sasniegta, likumdevējam likumdošanas procesā izlemjot svarīgākos jautājumus, bet detalizētāku noteikumu un likuma

ieviešanai dzīvē nepieciešamo tehnisko normu izstrādāšanu deleģējot Ministru kabinetam vai citām valsts institūcijām. Šāda kārtība ne vien padara pašu likumdošanas procesu efektīvāku, jo likumdevējam nav jānodarbojas ar tehnisku jautājumu risināšanu, bet arī ļauj ātrāk un adekvātāk reaģēt uz normatīvā regulējuma grozījumu nepieciešamību (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 7. punktu*).

Ārējās tiesību normas var izdot tikai tam pilnvarots publiskās varas subjekts [*sk. Satversmes tiesas 1999. gada 9. jūlija sprieduma lietā Nr. 04-03 (99) secinājumu daļas 4. punktu*]. Līdz ar to Satversmes tiesai jānoskaidro, vai Rīgas dome bija tiesīga izdot Saistošos noteikumus Nr. 125, nosakot tajos īpašuma tiesību ierobežojumu.

9.2. Likuma „Par pašvaldībām” 14. panta trešā daļa noteic, ka pašvaldībām savu funkciju izpildes nodrošināšanai likumā noteiktajos gadījumos ir tiesības izdot saistošos noteikumus. Saskaņā ar šā likuma 43. panta pirmās daļas 5. un 6. punktu pašvaldības dome ir tiesīga izdot saistošus noteikumus, paredzot administratīvo atbildību par to pārkāpšanu, ja tas nav paredzēts likumos, par namu un to teritoriju un būvju uzturēšanu, kā arī par sanitārās tīrības uzturēšanu un īpašumam piegulošās publiskā lietošanā esošās teritorijas (gājēju ietves, izņemot sabiedriskā transporta pieturvietas, grāvji, caurtekas vai zālāji līdz brauktuves malai) kopšanu.

Tādējādi likumdevējs ir piešķīris pašvaldībām tiesības izdot ārējos normatīvos aktus – saistošos noteikumus, lai nodrošinātu likuma „Par pašvaldībām” 15. panta pirmās daļas 2. punktā minētās autonomās funkcijas izpildi. Tā ir pašvaldības autonomā funkcija – gādāt par savas administratīvās teritorijas labiekārtošanu un sanitāro tīrību, un šī funkcija ietver ielu, ceļu un laukumu būvniecību, rekonstruēšanu un uzturēšanu; ielu, laukumu un citu publiskai lietošanai paredzēto teritoriju apgaismošanu; parku, skvēru un zaļo zonu ierīkošanu un uzturēšanu; atkritumu savākšanas un izvešanas kontroli; pretplūdu pasākumus; kapsētu un beigto dzīvnieku apbedīšanas vietu izveidošanu un uzturēšanu (*sk. likuma „Par pašvaldībām” 15. panta pirmās daļas 2. punktu*).

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka likuma „Par pašvaldībām” 43. panta pirmās daļas 6. punkts nenoteic kārtību, kādā uzturama pašvaldības pārziņā esošās administratīvās teritorijas sanitārā tīrība. Šī kārtība ar saistošajiem noteikumiem jāievieš pašvaldībai. Turklāt minētā norma nenoteic personas, kurām jāuztur sanitārā tīrība pašvaldības administratīvajā teritorijā, un pati par

sevi neuzliek personai pienākumu kopt un tīrīt tās īpašumam piegulošo publiskajā lietošanā esošo teritoriju (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 21. maija sprieduma lietā Nr. 2003-23-01 8. punktu*). Līdzīgi likuma „Par pašvaldībām” 43. panta pirmās daļas 5. punktā ir ietverts deleģējums pašvaldībai izdot saistošos noteikumus par namu un to teritoriju un būvju uzturēšanu, taču šajā likumā nav reglamentēta uzturēšanas kārtība.

Tādējādi pašvaldībai likuma normās ir noteikts tiesisks pienākums gādāt par publiskā lietošanā esošajām teritorijām. Lai nodrošinātu savas autonomās funkcijas izpildi, pašvaldībai ir jānosaka kārtība, kādā šī funkcija tiek pildīta. Nosakot šo kārtību, pašvaldībai ir tiesības un pienākums izvēlēties atbilstošu risinājumu, kas nodrošinātu autonomās funkcijas efektīvu izpildi.

Viens no iespējamiem risinājumiem ir noteikt, ka pienākums kopt un tīrīt piegulošo teritoriju ir īpašniekam. Piegulošā teritorija atrodas tieši līdžās nekustamajam īpašumam. Savukārt īpašnieks ir tā persona, kurai ir iespējams nodrošināt šīs teritorijas regulāru kopšanu un tīrīšanu. Gan pašvaldības administratīvās teritorijas iedzīvotāju, gan paša īpašnieka interesēs ir tas, lai piegulošā teritorija būtu sakopta. Raugoties no pašvaldības resursu izmantošanas lietderības viedokļa, saprātīgs un ekonomiski pamatots risinājums ir piegulošo teritoriju kopšanas uzticēšana īpašniekiem.

Var secināt, ka pašvaldība ir tiesīga noteikt īpašniekiem pienākumus viņu īpašumiem piegulošo teritoriju kopšanā un tīrīšanā. Tas vien, ka likumdevējs šādus īpašnieka pienākumus nav minējis tieši likumā, nedod pamatu uzskatīt, ka pašvaldība rīkojusies pretēji likumdevēja noteiktajam deleģējumam.

Līdz ar to Rīgas dome bija tiesīga izdot saistošos noteikumus, kuros noteikta kārtība, kādā tīrāma un kopjama īpašumiem piegulošā teritorija.

9.3. Satversmes 105. panta trešais teikums noteic: „Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu.”

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 105. panta trešajā teikumā lietotais vārds „likums” nav interpretējams vienīgi gramatiski un neaprobežojas tikai ar Saeimas izdotajiem likumiem to formālajā nozīmē (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 14. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2010-62-03 9. punktu*). Vārds „likums” ietver arī citus vispārsaistošus (ārējus) normatīvos aktus (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-01-03 secinājumu daļu*).

Turklāt Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības var ierobežot ne vien ar Saeimas vai tautas pieņemtu likumu, bet arī ar citu vispārsaistošu

(ārējo) normatīvo aktu. Šādam normatīvajam aktam jābūt izdotam, pamatojoties uz likumu, publicētam vai citādā veidā pieejamam un pietiekami skaidri formulētam, lai adresāts varētu izprast savas tiesības un pienākumus, turklāt šim normatīvajam aktam jāatbilst tiesiskas valsts principi (sk. *Satversmes tiesas 2009. gada 19. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-09-03 13. punktu*). Līdz ar to Rīgas dome, ievērojot likumdevēja noteikto deleģējumu, var ierobežot personām Satversmes 105. pantā noteiktās pamattiesības.

Konkrētajā gadījumā pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar Saistošajiem noteikumiem Nr. 125, kas pieņemti un izsludināti likumā noteiktajā kārtībā.

Tādējādi īpašuma tiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

10. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (sk., piemēram, *Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs neapšaubā, ka apstrīdētajām normām ir leģitīms mērķis – aizsargāt sabiedrības tiesības dzīvot sakoptā pilsētvidē. Arī no lietas materiāliem izriet, ka pašvaldība apstrīdētās normas pieņēmusi, lai nodrošinātu savu autonomo funkciju izpildi (sk. *lietas materiālu 1. sēj. 1. – 8. lpp. un 3. sēj. 5. – 6. lpp.*). Apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma mērķis ir ne vien aizsargāt visu pašvaldības iedzīvotāju intereses – dzīvošanu sakoptā vidē, bet arī nodrošināt, lai nekustamajiem īpašumiem piegulošās publiskā lietošanā esošās teritorijas tiktu koptas sistemātiski un pienācīgi. Piegulošo teritoriju kopšana un tīrīšana sekmē ceļu satiksmes drošību, kā arī dod gājējiem iespēju droši un netraucēti pārvietoties pa ietvēm.

Līdz ar to apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir aizsargāt sabiedrības labklājību un drošību.

11. Lai izvērtētu pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, jānoskaidro: 1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai; 2) vai nepastāv personu pamattiesības mazāk ierobežojoši (saudzējošāki) līdzekļi; 3) vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu (sk., piemēram, *Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 23. punktu*).

Satversmes tiesa ir norādījusi: likuma "Par pašvaldībām" 43. panta pirmās daļas 6. punkts paredz, ka pašvaldība ir tiesīga izdot saistošos noteikumus par „īpašumam piegulošās publiskā lietošanā esošās teritorijas kopšanu”. Turklāt nekustamais īpašums ir plašs jēdziens, un nekustamā īpašuma formas (veidi) var būt dažādas, piemēram, tas var būt gan dzīvoklis daudzdzīvokļu mājā, gan zemes īpašums, gan privātmāja. Nekustamais īpašums var piederēt kā fiziskajai, tā juridiskajai personai (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 21. maija sprieduma lietā Nr. 2003-23-01 12. punktu*).

Līdz ar to pienākums kopt un tīrīt īpašumam piegulošo teritoriju gulstas uz ikvienu īpašnieku neatkarīgi no viņam piederošā nekustamā īpašuma veida. Likums nenoteic, ka pienākums kopt un tīrīt īpašumam piegulošo teritoriju būtu tikai pašvaldības administratīvajā teritorijā esošo privātmāju īpašniekiem, tostarp Pieteikuma iesniedzējam.

Apstrīdētās normas nodrošina to, ka ikviens īpašnieks pilda viņam uzlikto piegulošās teritorijas kopšanas un tīrīšanas pienākumu – pļauj zālienu, tīra ietves un savāc atkritumus, kā arī attīra gājēju ietves no sniega un ledus, kaisa pretslīdes materiālu katru dienu līdz plkst. 8.00. No minētā pienākuma izpildes neviens īpašnieks nav atbrīvots.

Turklāt Rīgas dome, ievērojot likuma „Par pašvaldībām” 43. panta pirmās daļas 5. un 6. punktā ietvertu deleģējumu, ir noteikusi administratīvo atbildību par saistošo noteikumu neievērošanu. Saistošo noteikumu Nr. 125 22. punkts paredz iespēju izteikt brīdinājumu vai uzlikt naudas sodu tiem īpašniekiem, kuri nepilda apstrīdētajās normās noteikto pienākumu. Tātad pastāv arī piespiedu mehānisms, kas sekmē apstrīdētajās normās noteikto prasību ievērošanu.

Apstrīdētajās normās ietvertais regulējums ļauj panākt to, lai katrs īpašnieks pienācīgi koptu un tīrītu savam īpašumam piegulošo teritoriju. Tas nodrošina pilsētvides sakoptību, kā arī novērš cilvēku veselības un satiksmes drošības apdraudējumus. Līdz ar to tiek veicināta sabiedrības labklājība un aizsargāta sabiedrības drošība.

Tātad apstrīdētās normas ir piemērotas legītimā mērķa sasniegšanai.

12. Pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Vērtējot to, vai legītimo mērķi var sasniegt arī citādi, Satversmes tiesa uzsver, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar

kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 19. punktu*).

12.1. Pēc Pieteikuma iesniedzēja domām, alternatīvs līdzeklis būtu uzticēt piegulošo teritoriju kopšanu un tīrīšanu pašvaldībai. Tieši pašvaldība spējot nodrošināt visas savas administratīvās teritorijas kopšanu, jo tās rīcībā esot gan finanšu resursi, gan tehniskais nodrošinājums (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 5. – 7. lpp.*). Turpretī Rīgas dome uzskata, ka minēto pienākumu sistemātiskāk un kvalitatīvāk var pildīt īpašnieki, kuru rīcībā jau ir sava īpašuma uzturēšanai un kopšanai nepieciešamie tehniskie līdzekļi (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 42. – 44. lpp.*).

Prasība, lai pašvaldība centralizēti nodrošinātu visu nekustamajiem īpašumiem piegulošo teritoriju kopšanu un tīrīšanu, ir vērtējama saistībā ar to, vai pašvaldība ar tai pieejamiem resursiem var apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi sasniegt efektīvāk vai vismaz tikpat efektīvi, kā to nodrošina pašreiz spēkā esošais regulējums.

Atbilstoši likuma „Par pašvaldībām” 7. panta otrajai daļai pašvaldību autonomo funkciju izpildi organizē un par to atbild pašvaldības. Turklāt šo funkciju izpilde tiek finansēta no attiecīgās pašvaldības budžeta, ja likumā nav noteikts citādi.

Rīgas dome savā budžetā 2014. gadam ir ieplānojusi līdzekļus ielām piegulošo teritoriju kopšanai 1 000 000 *euro* apmērā. Pašvaldība arī iedalījusi budžeta līdzekļus parku, skvēru un tiem piegulošo teritoriju kopšanai (1 359 000 *euro*) un pašvaldības izpilddirekciju pārziņā esošo publisko teritoriju kopšanai (592 000 *euro*). Taču šie līdzekļi ir paredzēti tikai pašvaldības atbildībā esošo teritoriju kopšanai (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 70. – 72. lpp.*).

Līdz ar to Rīgas pilsētas pašvaldības budžetā ir paredzēti finanšu līdzekļi administratīvās teritorijas labiekārtošanai un sanitārās tīrības nodrošināšanai. Taču tos nav plānots izlietot to piegulošo teritoriju kopšanai, kuras saskaņā ar apstrīdētajām normām jākopj īpašniekiem.

Atbilstoši likuma „Par pašvaldībām” 21. panta pirmās daļas 2. punktam tikai dome var apstiprināt pašvaldības budžeta grozījumus. Tātad Rīgas dome, izdarot grozījumus savā budžetā, varētu piešķirt līdzekļus nekustamajiem īpašumiem piegulošo teritoriju centralizētai kopšanai un tīrīšanai, līdz ar to

novēršot Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu īpašniekiem.

Tomēr minētais risinājums radītu tādu situāciju, ka pašvaldības kopšanā esošo teritoriju platība vairākkārt palielinātos (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 70. lpp.*). Pašvaldības budžeta grozīšana un papildu tehniskā nodrošinājuma iegāde prasītu noteiktu laiku. Taču arī šajā laikposmā būtu svarīgi, lai tiktu nodrošināta pienācīga visu pašvaldības administratīvajā teritorijā esošo piegulošo teritoriju kopšana un tīrīšana.

Turklāt tieši īpašnieki ir tās personas, kuras var savlaicīgi konstatēt un novērtēt savam īpašumam piegulošās teritorijas kopšanas un tīrīšanas nepieciešamību. Tātad apstrīdētajās normās ietvertais regulējums nodrošina to, lai piegulošā teritorija tiktu sakopta ātri un efektīvi. Savukārt pašvaldībai, ievērojot tās administratīvās teritorijas lielumu un piesaistītos resursus, nebūtu iespējams tikpat efektīvi un kvalitatīvi apkopt nekustamajiem īpašumiem piegulošās teritorijas.

Pat ja Rīgas pilsētas pašvaldība varētu nodrošināt visu nekustamajiem īpašumiem piegulošo teritoriju kopšanu, nav pamata uzskatīt, ka ar šo līdzekli, proti, attiecīgā pienākuma izpildes atstāšanu pašvaldības ziņā, apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi varētu sasniegt efektīvāk.

12.2. Pieaicinātā persona E. Danovskis pauž uzskatu, ka pastāv arī cits, alternatīvs līdzeklis, kas mazāk ierobežotu īpašnieka pamattiesības. Proti, pašvaldībai būtu jāpiedāvā īpašniekam izvēles iespēja – vai nu viņš pats uzņemas apstrīdētajās normās noteiktā pienākuma izpildi, vai arī to uztic pašvaldībai, maksājot tai par šo pakalpojumu (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 39. – 46. lpp.*).

Ja īpašniekam būtu dota šāda izvēle, viņš varētu izvērtēt savas fiziskās, tehniskās un finansiālās iespējas un no diviem risinājumiem izraudzīties sev ērtāko. Tomēr arī tad, ja piegulošās teritorijas kopšanu un tīrīšanu pēc īpašnieka izvēles uzņemtos pašvaldība, viņa pamattiesības tik un tā ierobežotu pienākums regulāri maksāt par šo pakalpojumu. Lai arī kura persona – īpašnieks vai pašvaldība – koptu un tīrītu īpašumam piegulošo teritoriju, īpašniekam joprojām būtu jānodrošina apstrīdēto normu prasību izpilde. Tātad nav pamata uzskatīt, ka minētais risinājums personas tiesības uz īpašumu ierobežotu mazāk.

Līdz ar to nepastāv citi līdzekļi, ar kuriem apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē.

13. Pieteikumā norādīts, ka apstrīdētās normas nesamērīgi ierobežo Pieteikuma iesniedzēja pamattiesības vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, pienākums kopt un tīrīt nekustamajam īpašumam piegulošo teritoriju esot noteikts bez jebkādiem apjoma ierobežojumiem. Otrkārt, Pieteikuma iesniedzējs maksājot nekustamā īpašuma nodokli, kas nonākot pašvaldības budžetā. Treškārt, apstrīdētās normas neparedzot atvieglojumus gadījumos, kad personas nespēj veikt tām uzlikto pienākumu. Pieteikuma iesniedzēja gadījumā apstrīdētajās normās noteiktais pienākums esot īpaši nesamērīgs, jo viņa īpašumam piegulošās teritorijas platība esot gandrīz tikpat liela kā viņa īpašuma platība (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 1. – 8. lpp. un 2. sēj. 53. – 59. lpp.*).

13.1. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka „pašvaldībām, saistošajos noteikumos nosakot publiskā lietošanā esošo teritoriju kopšanas kārtību, jāizvērtē, kā nodrošināt samērīgumu starp personai uzlikto pienākumu un sasniedzamo mērķi – nodrošināt sakoptu pilsētvidi (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 21. maija sprieduma lietā Nr. 2003-23-01 14. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesai jāizvērtē, vai labums, ko iegūst sabiedrība no apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma, ir lielāks par īpašnieka tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

13.2. Saskaņā ar likuma „Par pašvaldībām” 7. panta otro daļu šā likuma 15. pantā noteikto autonomo funkciju izpildi organizē un par to atbild pašvaldības. Šo funkciju izpilde ir cieši saistīta ar pašvaldības budžetā pieejamo līdzekļu apjomu, ko veido arī nekustamā īpašuma nodokļa maksājumi. Pašvaldība izstrādā savu budžetu un lemj par tā līdzekļu izlietojumu atbilstoši likuma “Par pašvaldībām” 14. panta otrās daļas normām. Nevar piekrist Pieteikuma iesniedzējam, ka pašvaldībai būtu jātīra un jākopj viņa nekustamajam īpašumam piegulošā teritorija tāpēc vien, ka viņš maksā nekustamā īpašuma nodokli.

Par pašvaldības autonomās funkcijas pienācīgu izpildi atbildīga ir pašvaldība, nevis personas, kurām pieder nekustamais īpašums pašvaldības administratīvajā teritorijā. Īpašnieka pienākumu kopt un tīrīt viņa īpašumam piegulošo teritoriju pašvaldība var noteikt tikai ar tādu regulējumu, kas nodrošina samērīgumu starp personai uzlikto pienākumu un sabiedrības

interesēs sasniedzamo mērķi – nodrošināt sakoptu pilsētvidi. Tātad likuma „Par pašvaldībām” 43. panta pirmās daļas 5. un 6. punktā noteiktais deleģējums nav interpretējams tādējādi, ka pašvaldība drīkstētu savas autonomās funkcijas izpildi pilnībā uzlikt īpašniekiem.

Ja pašvaldība izvēlējusies savas autonomās funkcijas izpildi uzlikt īpašniekiem, tai jāuzņemas līdzdalība šīs funkcijas īstenošanā. Arguments, ka pašvaldības budžetā tās autonomo funkciju izpildei vispār nav paredzēti vai arī ir paredzēti nepietiekami līdzekļi, nav atzīstams par iemeslu tam, lai pašvaldība varētu vispār atteikties no līdzdalības piegulošo teritoriju kopšanā un šo pienākumu neierobežotā apjomā uzlikt īpašniekiem.

Satversmes tiesas uzdevums nav norādīt pašvaldībai, kādam jābūt atbilstošākajam risinājumam, jo tā izvēle ir pašvaldības ziņā. Pašvaldības kompetencē ir lemsana par to, kādā kārtībā tās administratīvajā teritorijā tiks izpildīta likuma „Par pašvaldībām” 15. panta pirmās daļas 2. punktā noteiktā pašvaldības autonomā funkcija. Taču nepieciešama ir pašvaldības līdzdalība savas autonomās funkcijas īstenošanā.

Izvēloties atbilstošāko risinājumu, pašvaldībai ir jāizvērtē visi apstākļi, tostarp sabiedrības intereses un īpašnieku tiesību ierobežojuma samērīgums. Pašvaldībai būtu jāizvērtē, piemēram, kā tā ar savā rīcībā esošiem tehniskajiem līdzekļiem varētu atbalstīt īpašniekus piegulošo teritoriju kopšanā un tīrīšanā. Pašvaldībai vajadzētu apsvērt, vai ir iespējams personām noteikt atvieglojumus. Tāpat pašvaldībai, reglamentējot īpašnieka pienākumu kopt un tīrīt viņa īpašumam piegulošo teritoriju, būtu jāizvērtē iespēja noteikt platību, uz kādu šis pienākums attiecas. Tātad būtiska ir pašvaldības līdzdalība apstrīdētajās normās noteiktā pienākuma izpildē, kaut arī līdzdalības veidi var būt dažādi.

13.3. Rīgas dome norāda, ka tā savulaik devusi iespēju savas administratīvās teritorijas iedzīvotājiem lūgt, lai tā palīdz nodrošināt apstrīdētajās normās noteiktā pienākuma izpildi ziemas periodā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 40. – 44. lpp.*). Taču šādu atbalstu pašvaldība sniegusi tikai vienu reizi un tam bija izņēmuma raksturs.

Izvērtējot citās lielākajās Latvijas pilsētās – Daugavpilī, Jelgavā, Jēkabpilī, Jūrmalā, Liepājā, Rēzeknē, Valmierā un Ventspilī – pieņemto normatīvo regulējumu, kas attiecas uz piegulošo teritoriju kopšanas kārtību, var secināt, ka arī tajās nekustamā īpašuma īpašniekiem noteikts pienākums kopt un tīrīt viņu īpašumam piegulošo teritoriju. Šā pienākuma izpildes kārtība un atbildība par tā neizpildi ir reglamentēta dažādi, taču katras minētās pilsētas

pašvaldība ir paredzējusi savas līdzdalības mehānismu, kas mazina īpašniekiem radīto apgrūtinājumu (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 52. – 65., 76. – 123., 130. – 134., 137. – 141. lpp.; 4. sēj. 59. – 60. lpp. un 5. sēj. 74. – 91. lpp.*).

Pašvaldības noteikušas atvieglojumus, piemēram, personām, kuras veselības stāvokļa vai citu objektīvu apstākļu dēļ nespēj izpildīt tām uzlikto pienākumu. Atsevišķās pašvaldībās atvieglojumi īpašniekiem noteikti sociālās palīdzības ietvaros. Savukārt citviet ir detalizēti reglamentēts īpašnieka pienākuma – kopt un tīrīt viņa īpašumam piegulošo teritoriju – apjoms, paredzot noteiktu kopjamās piegulošās teritorijas platumu no īpašuma robežas (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 52. – 65., 76. – 123., 130. – 134., 137. – 141. lpp.; 4. sēj. 59. – 60. lpp. un 5. sēj. 74. – 91. lpp.*). Tātad citās lielāko Latvijas pilsētu pašvaldībās noteiktā kārtība paredz ne vien īpašnieka pienākumu kopt un tīrīt īpašumam piegulošo teritoriju, bet arī pašvaldības līdzdalību šā pienākuma izpildē.

Lietā apkopotie materiāli un Saistošie noteikumi Nr. 125 neliecina par to, ka Rīgas dome būtu apsvērusi un ieviesusi savas līdzdalības mehānismu, lai mazinātu apgrūtinājumu, kuru īpašniekiem rada apstrīdētajās normās noteiktais pienākums. Tā kā īpašniekiem netiek sniegts atbalsts piegulošo teritoriju kopšanā un tīrīšanā, apstrīdēto normu prasības nav samērīgas ar sabiedrības gūto labumu.

Tādējādi apstrīdētās normas, ciktāl normatīvais regulējums neparedz pašvaldības līdzdalību nekustamajiem īpašumiem piegulošo teritoriju kopšanā un tīrīšanā, neatbilst Satversmes 105. pantam.

14. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdī, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma (akts), kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

14.1. Pašvaldības kompetencē ir izvēlēties atbilstošāko risinājumu tai likumā „Par pašvaldībām” noteiktās autonomās funkcijas izpildes nodrošināšanai. Līdz ar to pašvaldībai, šo risinājumu izvēloties, ir jāņem vērā Satversmes tiesas spriedumos paustās atziņas, lai Saistošajos noteikumos

Nr. 125 ietvertais regulējums par piegulošo teritoriju kopšanu un tīrīšanu atbilstu Satversmei.

Satversmes tiesa atzīst, ka Rīgas domei ir nepieciešams laiks, lai novērstu šajā spriedumā konstatētās Saistošo noteikumu Nr. 125 nepilnības. Tāpēc Satversmes tiesai jānosaka termiņš, kādā nodrošināma normatīvā regulējuma atbilstība Satversmei. Ievērojot savu līdzšinējo praksi šādu termiņu noteikšanā, Satversmes tiesa noteic, ka Rīgas domei līdz 2015. gada 1. maijam jānovērš Saistošo noteikumu Nr. 125 neatbilstība Satversmei.

Satversmes tiesas likums piešķir pašai tiesai pilnvaras lemt par sprieduma izpildes nodrošināšanu, proti, noteikt savu spriedumu tiesiskās sekas. Vienlaikus likums konstitucionālajai tiesai ne vien dod pilnvaras, bet arī uzliek atbildību par to, lai tās spriedumi sociālajā realitātē nodrošinātu tiesisko stabilitāti un noteiktību (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 35.1. punktu un 2011. gada 3. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-05-01 24. punktu*).

Tādējādi līdz brīdim, kad stājas spēkā jaunais normatīvais regulējums, Saistošo noteikumu Nr. 125 4. punktā norādītajām personām ir pienākums ievērot apstrīdēto normu prasības. Ja šīs personas tiek sauktas pie administratīvās atbildības laikā no šā sprieduma spēkā stāšanās brīža līdz brīdim, kad stājas spēkā normatīvā regulējuma grozījumi, iestāde un tiesa sodu piemēro, ievērojot arī šajā spriedumā paustās atziņas un samērīguma principu.

14.2. Pieteikuma iesniedzējs ir izteicis lūgumu apstrīdētās normas attiecībā uz viņu atzīt par spēkā neesošām no to pieņemšanas brīža. Apstrīdētās normas pieņemtas 2011. gada 29. martā un stājās spēkā 2011. gada 14. maijā.

No lietas materiāliem izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs ir vairākkārt saukts pie administratīvās atbildības un ierosinātas vairākas administratīvo pārkāpumu lietas par to, ka viņš nav kopis un tīrījis savam īpašumam piegulošo teritoriju. Dažās no šīm lietām tiesvedība vēl turpinās. Tātad vispārējās jurisdikcijas tiesām, ievērojot arī šajā spriedumā paustās atziņas, jānodrošina samērīguma principa ievērošana attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju. Savukārt citās lietās jau stājušies spēkā tiesu nolēmumi, ar kuriem atzīta Pieteikuma iesniedzēja vaina un viņam uzlikts naudas sods.

Ņemot vērā minēto, apstrīdēto normu, ciktāl normatīvais regulējums neparedz pašvaldības līdzdalību nekustamajiem īpašumiem piegulošo publiskā lietošanā esošo teritoriju kopšanā un tīrīšanā, atzīšana par spēku zaudējušām no to pieņemšanas brīža attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju ir vienīgā iespēja

aizsargāt viņa pamattiesības. Apstrīdētās normas, ciktāl normatīvais regulējums neparedz pašvaldības līdzdalību nekustamajiem īpašumiem piegulošo publiskā lietošanā esošo teritoriju kopšanā un tīrīšanā, ir atzīstamas par spēkā neesošām attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju no to pieņemšanas brīža, lai viņam būtu iespēja vērsties vispārējās jurisdikcijas tiesā, lūdzot atkārtoti izvērtēt uzliktā naudas soda samērīgumu.

Līdz brīdim, kad stājas spēkā normatīvais regulējums, ar kuru Rīgas domei jānovērš Saistošo noteikumu Nr. 125 neatbilstība Satversmei, Pieteikuma iesniedzējam tāpat kā pārējām Saistošo noteikumu Nr. 125 4. punktā norādītajām personām ir pienākums ievērot apstrīdēto normu prasības.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1. Atzīt Rīgas domes 2008. gada 8. jūlija saistošo noteikumu Nr. 125 „Rīgas pilsētas teritorijas kopšanas un būvju uzturēšanas noteikumi” 4.3. un 4.4. punktu, ciktāl normatīvais regulējums neparedz pašvaldības līdzdalību nekustamajiem īpašumiem piegulošo publiskā lietošanā esošo teritoriju kopšanā un tīrīšanā, par neatbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam un spēkā neesošiem no 2015. gada 1. maija.

2. Atzīt Rīgas domes 2008. gada 8. jūlija saistošo noteikumu Nr. 125 „Rīgas pilsētas teritorijas kopšanas un būvju uzturēšanas noteikumi” 4.3. un 4.4. punktu, ciktāl normatīvais regulējums neparedz pašvaldības līdzdalību nekustamajiem īpašumiem piegulošo publiskā lietošanā esošo teritoriju kopšanā un tīrīšanā, attiecībā uz Uldi Kaldovski par neatbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam un spēkā neesošiem no 2011. gada 29. marta.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Laviņš